

DOMONKOS LÁSZLÓ

MAGYARUL SZERETNI

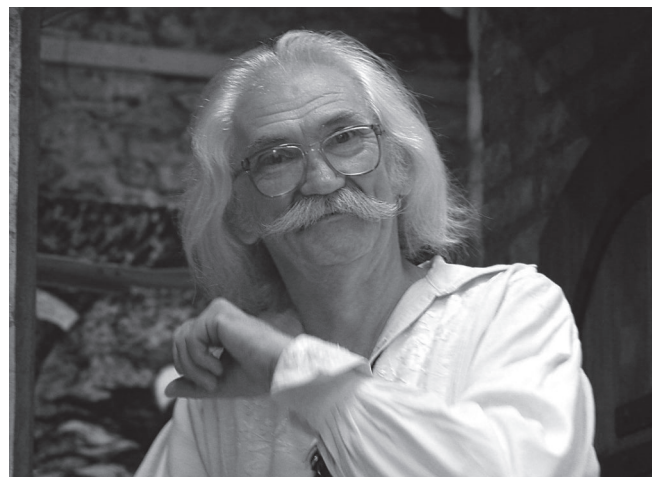
Beszélgetés

Tolcsvay Béla Kossuth-díjas zenésszel

- *Hogyan találkoztál először Trianonnal? Magával a szóval, a fogalommal és mindazzal, amit jelent?*

- Gyerekkoromban. Arra a kérdésre adott válaszként, hogy miért van olyan térkép, amelyiken sokkal nagyobb Magyarország, meg olyan is, amelyiken sokkal kisebb... Később azután, hogy az ember egyre többet kérdezgetett, a családban egyre több minden kiderült... 46-ban születtem, az ötvenes években vagyok kisgyerek, nagyapám Szegeden lakik, történelem szakos tanár volt valaha - és éppen a jelenlegi határ túloldalán... Hunyad megyében, Hátszegen. Édesapám is ott született 1912-ben. A kis Magyarország térképén hiába kerestem ezt a helységet... Egyre többet hallottam a régi dolgokról. Hátszegen Tolcsvay Nagy Géza a polgári leányiskola alapítója volt és meg kellett érnie, hogy egy szekérnyi összerakott holmival 24 órán belül el kell hagynia Hátszeget és Erdélyt, mert nem hajlandó román nyelven tanítani a magyar történelmet. És mit tesz Isten: a lányom, Glória június 4-én született... Azt hiszem, pont a neveltetésemnél fogva, hogy úgy mondjam, családi alapon van bennem Trianon. Mondhatom, hogy kezdettől fogva. Miután 1968-ban megnyertük a Ki mit tud?-ot és miután 1973-ban az Illésből és a Tolcsvayból megalakul a Fonográf, rövid időn belül, életemben először, 1974-ben elkerülök Erdélybe, Csíkba, és megtapasztalom édesapám igazát: szép, szép, mondogatta, de míg nem jártál Erdélyben, nem tudod igazán, mi a szép...

- *Voltaképpen tehát Erdélyen keresztül érintett meg „testközelből” Trianon, így tudott igazán közel kerülni hozzád?*

- Egész munkásságomat maximálisan befolyásolta az a 74-es utazás. Elkerülök egyből Gyimesbe is, a mélység legmélyére... Ott találtam meg a legigazibb Erdélyt. Emlékszem, két legény jött szembe velünk biciklivel, az egyik egy furcsa hangszerfélét vitt a hátán. Olyan volt, mint egy cselló, de nem az... Megállítottuk őket, ott csináltam meg velük a felvételt - nem népzene gyűjtöttem, hanem hangulatokat... Háromnapos lakodalomból jöttek, alig éltek, de egy üveg tokaji kinyitása után, istenem... sok évvel később Halmos Béla meghallgatta azt a kis kazettát és betette a magyar népzene tárába. Ahogyan az ütőgardon és a hegedű együtt szólt... hát azt nem lehet elfelejteni! Igen, nekem ez a tündérgert.

- *Azt szokták mondani, hogy mi, akik itt a csonka országban születünk és nőttünk fel, nem tudhatjuk, nem lehetünk*

képesek átélni, mit jelenthet az a léthelyzet: az országhatárokon kívülre szorultán, úgynevezett kisebbségként létezni.

- Amikor az ember ebbe a trianoni világba tényleg belekerül és meghallja ezeket az embereket ízesen beszélni és látja, hogy a semmiből mindent adnak, mindig van az asztalon minden és mindig van benzin a kocsihoz és elrejtik a kocsimat, mert követnek: ha mindezt átéli a csonka-országból odakerült ember, a felelősséget kell hogy érezze leginkább. A megélt, hatalmas emberi élmények hatására csak az erősödhet meg bennünk, hogy segíteni kell nekik. Hiszen az a lét, amiben élni kényszerülnek, azt hozza magával, hogy észrevesszük, mennyivel jobban tisztában vannak a történelmünkkel, mennyire vigyáznak a nyelvünkre, mennyire számon tartják egymást és mennyire segítik egymást. Mindez egyszerűen irigylésre méltó, és ahogyan 1300 méter magasban mondta nekem a pásztor: *Bélocska, tudod, egy Magyarország van. Egyetlenegy. Csak, most ott középen van egy lapos köztársaság...* Ez az ember, aki egyetlen osztályt végzett, sokkal inkább tisztában volt a világpolitikával, mint a sok-sok nagyokos. Csodák ezek az élmények, ezek az érzések. Ez a tisztaság és ez a bölcsesség számomra meghatározó volt. Akkortól, 1974-től kezdve, kimondhatom, megváltozott az életem. Úgy gondolom, ha mindezt megéli, átéli az ember, akkor, ezeket követően kezd igazán tudatosulni, hogy mi is az a Trianon...

- „Magyar az, akinek fáj Trianon”, mondta Illyés Gyula. *Hogyan vélekedsz erről a mondatról? Egyáltalán: Trianont sorstragédiának vagy egy megtisztulási folyamat grandiózus állomásának tekintjük?*

- Akiben ugyanaz a vér csörgedez, és aki ugyanazon az ősi nyelven szólal meg: egy nagyon erős, nagyon ősi, rendkívüli kultúra hordozója, amit magyarnak neveznek. Ha én ezt akár északon, akár keleten megélem, akkor csak azt mondhatom: nekem ez a terület is egy. Mint a kultúránk, a nyelvünk, a hagyományvilágunk. Ez a hegykoszorú övezte, folyók szabdalta, termékeny síkság-dombság, Tündér Ilona aranykertje. Azóta tudom ezt, azóta foglalkozom mindezzel, mióta belekóstoltam ott fönn Gyimesben, a hegytetőn abba, ami egy hajnalon kiderült: hogy az a Napba Öltözött Asszony, a mi Boldogasszony Anyánk pillanata. Szeptember 8-a, Kisasszony napja volt... ezeket megéltém, most is borsózik a hátam, ha felelevenítem... Így ez a hely számomra szent. Szelleme, kisugárzása meghatározza az emberi létet. Ha különféle hatalmak ezzel szembe próbálnak menni, a teremtett, kozmikus égi rend és az ember teremtette földi csap össze. Az emberi élet a szeretetből fakad. Ha ezt valaki magyarkodásnak nevezi,

kikérem magamnak. Hogy merészeli bárki megkérdőjelezni azt a kulturális minőséget, amit a szüleinktől, az őseinktől örököltünk? Tudjuk, más nyelvben nincs is hasonló szó, „spanyolkodás”, „angolkodás” és így tovább... Persze, egy francia magyarkodhat... de az egészen más. Nincs még egy nép a világon, amely a tudás átadásának jelentését a saját népének nevével jelölné: *a magyar a magyarnak magyaráz*, írta szegény Kiss Dénes... Azt hiszem, mi látó nép vagyunk. Olyan emberek, akik kis téglákból rakják össze a dolgokat, és minden kicsi résznek értelme van. Ebből áll össze az egész Kárpát-medence. Az ízei, a viselkedésformái, minden. Lehet, hogy ez túl szép azoknak, akik messziről nézik. Irigyek. És közben ez a világ mindig is megmagyarította az ideérkező embereket. Egyszer a Tolcsvay-klubban mondta egy megmagyarosodott német asszony: *milyen kár, hogy nem tudom elmondani édesanyámnak, milyen szépen lehet szeretni magyarul...* Ez a mondat meghatározza azt a lelkiületet, ami a magyarságot jelenti. Ha én bárhol a világon eléneklek egy magyar népdalt, a hallgatóság, meglehet, azt sem tudja, hol van az a Magyarország, ahonnan jöttem, de nagyon széplelkű, derék, jó nép hazája lehet, mondják, ha ilyen szépek a dalai... Én ezeket az igazságokat érzem a legerősebbeknek, amikor Trianonról van szó. Éppen ezek miatt egy, egyetlenegy csupán ez a földrajzi tájegység.

- *Miként örökíthetjük át utódainkra mindezt? Hogyan, miként világosítsuk fel őket arról, mit jelent 1920. június 4-e? És milyen esélyekkel?*

- Ez a mi korosztályunk egyik legnagyobb felelőssége. A fiatalabbakat inspirálni: figyeljenek erre, tudjanak róla, tartsák számon! A koncertjeimen mindig beleszövöm a mondandómba így vagy amúgy, ezért tartom magam énekmondónak. Mondanom kell, el kell mondanom mindazt, amerre jártam, mindennek a tapasztalatait - és az ember felhívja a figyelmet, mit olvasson, hol, kitől. Ez persze nem elégséges. Miként az sem, hogy most már kötelező jelleggel minden anyaországi diáknak évente egyszer el kell látogatnia valamelyik elszakított területre. Fontos, nélkülözhetetlen lépések, de elég nehezen kivitelezhetőek ebben a mai, információdömping világban... A találkozások felületei egyre szűkülnek, a művelődési házak száma országszerte már jó ideje drasztikusan csökken, az ifjúsági klubok megszűntek - szinte nincs már olyan felület, ahol testközelben, élményszerűen lehetne találkozni ezzel a kérdéskörrel, ezzel a világgal... A virtuális valóság nem egyenértékű azzal az élménnyel, aminek íze, tapintása, „szaga” van. A fiatalság így nem jut el ahhoz a kontaktushoz, amitől rögzül az élmény... Ha rá tudjuk beszélni, hogy

mi vigyük el oda, ha ezáltal olyan érdeklődést sikerül bennük fölkelteni, ami túl van az interneten elérhető találkozások hatásán: nos, akkor lehet remény. Ha vannak olyan tanárok, akik a kezükbe adják a könyveket, hogy hékás, ezt és ezt olvasd el... Találkozások kellene, hogy tudják mihez kapcsolni a dolgot, hogy például az első számú Erdély mellett soha, semmikor se feledkezzünk meg a Felvidékről, Kárpátaljáról, a Délvidékről, az Órvidékről... A családból indul minden. Ha a család erős, összetartós és ugyanakkor meg tudja fogalmazni, miért kell magyarnak megmaradni mindenfelé, mindenhol, akkor elértük a célt. És megmaradunk... A nyugati szórványmagyarság esetében ugyanúgy ez a lényeg, mint itt, a Kárpát-medencében. Ha van belső indíttatás, ha a családban a neveltetés révén az otthonról hozottak élnek és hatnak, ők is olyanná válnak és megpróbálják megtartani a magyarságukat, és meg is tartják. Ám ha ez nincs, és ha a „változatosabb” (valójában agresszívebb) kultúrák nekitámadnak, és mi megadjuk magunkat: akkor vége, egyszer s mindenkorra. A globalizmus meg a multikulturalizmus, sajnos, enyhén szólva nem használ ennek a folyamatnak, sőt... Csakhogy meg kéne tanulni végre: nem lehet az ibolyából rózsát csinálni. Ha az összes színt egy nagy vödörbe öntjük, abból egy mocskos szürke massa lesz. Itt a lényeg, azt hiszem. És nagyon-nagyon vigyázni kell, mert ez a mocskos szürke világ minduntalan rohamra indul és mindenhol látszik. Minden belső szürke, nincs kép a falon és azok a beteg személyiségek, akik ezt nagy törekvésben propagálják, nyomorult mivoltukban nem tudják, hogy nem a fény felé fordulnak, hanem a sötétség irányába, a sötétség pedig tudvalevően depressziót okoz... Ezek, úgy vélem, élettani és biológiai konkrétumok, és ha ezekről beszélünk, nem bántunk senkit, hanem az életet védjük. A harmóniát és a fényt... Ez az élet igenje.

- Ugyanakkor, ami szerte a világban a legújabb tendenciákat illeti, mintha növekednének az esélyeink: a nemzeti érzés nagyszabású újjászületése, a nemzeti érdekek mind hatékonyabb és erőteljesebb érvényesítése, a globalizációval, a multikulturalizmussal, az elfajzott liberalizmus idejétmúlt-ságával szembeni mind gyakoribb és határozottabb fellépések, az autonómia egyre inkább előretörő kísértete, az ön-állósodás, az önérzetes talpra állás szaporodó esetei...

- Ez így van. A lélek ugyanis egy idő után elkezd tiltakozni. Protestálni az anyagi-mennyiségi világ ellen. Mert az nem minőséget termel, hanem mennyiséget, ettől pedig az emberek lelke üresedik ki, és emiatt más irányokba fordul. Elkezd az őseit keresni, elkezd a családot védeni – és rájön, hogy miben különbözik a másiktól. A *különbség*

annyit jelent, mint kiválni, különbnek lenni: nem a másik legyőzésére van, hanem a minőség hirdetésére és a harmonikus életre. Az élet rendjének betartására. Igen, a léleknek erre kezd megjelenni, kinyílni, szárba szökkeni az igénye, és aligha véletlen, ha a magyar jövőt illetően megkockáztatható a kijelentés: ez az ország egy olyan kálitka, amiből egyszer egy gyönyörű madár fog kiröpülni... Egyre többen mondják, sőt érzik is ezt. Mária, vagyis Boldogasszony, Magyarország védasszonya ősidők óta – és mostanában mintha új felvilágosodás kezdődne: nőni kezd a lelki igény Boldogasszony anyánk országára. Meglehet, ez a feltámadás kezdete... Úgy látom, éppen a fiataloknak van igényük erre a lelki felvilágosodásra. A kiüresedett, kiüresített lelkek mintha telítődnének, s ez elkezd burjánzani. Ha együtt dalolunk, ezt gyakrabban észre lehet venni. A nemzet, a nemzetiség, a nemzethez tartozás egyre fontosabbá válik. A szülőföld, a haza, a saját kultúra: megtartó erő. A keveredéstől az emberek tulajdonképpen, így vagy amúgy, de megbetegsznek. Az egészség a szülőhely, a szülőföld által biztosított, persze egy kissé „megemelt” értelemben. Ahol sok betegség van, ott, azon a helyen, ott van az ellenszere is, Isten így teremtette ezt a világot. Ez érvényes most is, itt is. A megőrzött hagyományok, az ősi megfigyelések nagyon is valóságos alapokon állnak. A levágott kéz vagy láb vissza akar ragasztódni a testhez, mert oda való, ott a helye a rendben. Vissza akar nőni, s ha ez biológiailag nem nagyon megy, akkor lelkileg feltétlenül és mindenképpen. Lelkileg, nyelviileg, kulturálisán, mert nem érzi jól magát más közegben. Mert nem az a természetes, nem az a neki való. És ahogyan a természetet nem lehet tartósan megerősöskölni – mert irgalmatlanul visszaüt –, ugyanez a helyzet ebben az esetben is. Ma már elég jól tudjuk, hogy a testi világon kívül van egy lelki auránk, ez tartja össze a testet igazából, nem a csontjaink, az csak egy váz. A lélek az, ami harmóniában, egészben, egészségben tartja a testet. Mi lelki nagyhatalom vagyunk a világban, olyanok az énekeink, a faragásaink, a hímzéseink, az ízeink, a táncaink, az építészetünk. Óriási gazdaság és hihetetlen variációs készség, rendkívüli kombinatorikai felkészültség. Errefelé található a végső reménység. Nagy és végtelen láncolat ez, amely nem engedi, hogy fölszabdalják és önkényesen, művileg befolyásolják. Közledünk a végponthoz: lelkileg kell megváltoznunk, az anyagi, anyagi világunk kell megváltoznia, s a lelkiségnek, a szellemiségnek előjönnie. Hiszem, hogy a mostanában születendő gyerekekben mindez már ott van. És helyreáll a rend. Mint amikor a vasreszeléssel teli felületre odakerül a mágnes.